

УДК 502.17.338.48

К.геогр.н. Бабасва О.В., к.філос.н. Федотова О.В.

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Рецензенти: к. психол.н., доцент ХТЕІ КНТЕУ Шайхлісламов З.Р.,
к.пед.н., доцент ХТЕІ КНТЕУ Олійник Н.Ю.

ЕКОЛОГІЧНА ЕТИКА В ТУРИЗМІ

Аналізується вплив туристичної індустрії на стан навколишнього природного середовища та проблеми екологічної етики в туризмі.

Ключові слова: туризм, природні ресурси, навколишнє природне середовище, туристична діяльність, рекреація, екологічна етика.

Анализируется влияние туристической индустрии на состояние окружающей природной среды и проблемы экологической этики в туризме.

Ключевые слова: туризм, природные ресурсы, окружающая природная среда, туристическая деятельность, рекреация, экологическая этика.

Influence of tourist industry is analysed on consisting of natural environment and problem of ecological ethics of tourism.

Keywords: tourism, natural resources, natural environment, tourist activity, recreation, ecological ethics.

Актуальність проблеми. В наш час туристична індустрія розвивається швидкими темпами. Як правило, туризм нерозривно пов'язаний з використанням найрізноманітніших природних ресурсів – водних, земельних, рослинних, тваринних тощо. На жаль, люди, прагнучи відпочинку та розваг, часто не зважають на те, як їх рекреаційна діяльність впливає на навколишнє середовище.

Отже, не випадково проблема екологічної етики все більше привертає до себе увагу широкого кола дослідників і пов'язується з екологічно освітою.

Ступінь розробленості. Одним з положень екологічної етики А. Леопольда є обґрунтування принципу єдності людини та природи. Згідно з цим принципом, який тлумачиться у вимірі «етики Землі», Земля є не просто ґрунт, а «фонтан енергії, який струменить крізь коло з ґрунтів, рослин, та тварин» [1].

А. Леопольд пропонує системний погляд на Землю як на геобіоценотичну спільноту. З цього твердження випливає необхідність дотримання етичного відношення до Землі, а, отже, і необхідність екологічної освіти, яка може допомогти краще бачити більшість хвороб, які вражають Землю.

Раніше люди поводили себе як завойовники землі. Тепер їм необхідно побачити себе членами спільноти, що включає весь земний світ. А. Леопольд стверджує, що етика Землі просто розширює межі спільноти, яка тепер містить у собі ґрунти, водні ресурси, рослини, тварин.

Цілком природним висновком з такого твердження випливає необхідність формування у людини сьогодення нової екологічно-етичної свідомості особливо через актуалізацію урбаністичної проблематики. Відомо, що на сьогодні чисельність міського населення планети перевищує кількість населення сільського, а, за оцінками ООН, на 2050 рік кількість жителів міст сягатиме 80% від усього населення планети. Цілком логічно, що жителі урбанізованих територій, якість навколишнього середовища яких значно погіршена і не відповідає екологічним нормативам, в більшості своїй прагнуть відпочивати «на природі», поєднуючи відпочинок з оздоровленням та отриманням нової інформації, пізнанням природного середовища. Це призводить до значного навантаження на довкілля та цілої низки екологічних проблем.

Розрізняють багато різних видів туризму і рекреації, і всі вони, в тому чи іншому ступені, впливають на навколишнє середовище, виключенням з них можна умовно назвати екологічний туризм, який передбачає відпочинок, що не шкодить довкіллю і сприяє охороні природи. Навіть якщо мова не йде про полювання, рибальство, збирання грибів, плодів, які безпосередньо і прямо впливають на природу і знищують її багатство, то такий нейтральний, на перший погляд, рекреаційний об'єкт, як лісовий табір, значно впливає на лісовий біоценоз, оскільки навколо нього спостерігається шумове забруднення, відбувається розлякування тварин, птахів, а, значить, порушення їх життєвих циклів та погіршення умов розмноження, витоптування рослин, механічне ушкодження деревостою та чагарників, що призводить до знищення схованок, нір та лігв тварин, птахів, комах, а значить, викликає їх загибель або примушує змінювати місце мешкання [2].

Окремим чинником є фактор забруднення навколишнього середовища великою кількістю сміття, яке залишають після себе рекреанти.

За умов колективної неморальності, пише з цього приводу М. Хілько [3], що виявляється в руйнуванні навколишнього середовища в сучасному індустріальному суспільстві, поєднується багато чинників, які фатально знищують почуття безпосередньої відповідальності. Людина, яка стоїть перед вибором, чи вирушити їй кудись недалеко пішки, чи поїхати своїм автомобілем, чи громадським транспортом, абстрактно, можливо, й не знає про те, що використання автомобіля посилює парниковий ефект. Проте їй не хочеться відмовлятися від автомобіля через елементарні зручності, а не через те, що вона не бачить наочно безпосередніх наслідків його використання. Навіть якщо людина і боїтиметься наслідків для себе особисто, їх (часто уявна) віддаленість у часі не дозволяє їм бути безпосередніми мотивами, що протидіють запланованому вчинку.

На наш погляд, таку віддаленість у часі могли б певною мірою подолати «нагадування про наслідки» через систему освіти та просвіти у будь-яких варіантах. Людина, яка живе в умовах екологічної кризи, повинна поступово усвідомлювати, що й вона є відповідальною за те, що відбувається хоча б безпосередньо навколо неї. Одним із чинників виховання нової екологічної свідомості є усвідомлення необхідності поєднання етичних вчинків і знання, наприклад, про кругообіг речовин. Адже існує багато видів забруднювачів, які не залучаються до природного кругообігу речовин, а, отже, не розкладаються протягом багатьох десятків років. Так, бляшанка з-під консервів, яку туристи залишили в лісі, може знаходитися там до дев'яноста років, пластикова пляшка не розкладатиметься століття, а скляна – близько тисячі років.

Окрім суто естетичного фактору, залишене туристами та відпочивальниками сміття небезпечне тим, що продукти його розкладання потрапляють у повітря, ґрунт, ґрунтові води, отруюють їх і можуть завдати значної шкоди.

Окрему небезпеку тваринному світу залишене в «дикій» природі сміття несе через те, що тварини можуть сприймати його як їжу, ковтати і, як наслідок, гинути.

Аналогічний вплив на довкілля чинить і пляжна рекреація. Водні мешканці через відпочивальників вимушені ховатися на глибині, в той час, як для нормальної життєдіяльності більшості з них потрібне прогріте сонцем та насичене поживними речовинами мілководдя. Адже відомо, що основну кількість живих організмів водного біогеоценозу сконцентровано саме у верхньому шарі води.

На морі відпочивальники витоптують морське дно, руйнують гнізда та кладки ікри, прагнуть викинути на берег медуз, які заважають їм плавати, спіймати кількох крабів, зібрати кілька десятків мушлів та черепашок. На пляжах далеко не завжди та не усюди є сміттєзбірники, що призводить до накопичення сміття на березу та потрапляння його у морські води.

На якість морської води у прибережній зоні впливає й масове купання рекреантів, яке спричинює біологічне та хімічне забруднення води. Так, за один день купання з тіла однієї людини змивається до 100 млн бактерій, 38 мг кальцію, 735 мг натрію, 778 мг калію, 1333 мг хлору, 94 мг фосфору, 1515 мг азоту, а також піт та шкірне сало [4]. Курортний сезон в Україні звичайно починається в перших числах червня і триває до середини вересня, отже, це близько ста днів. А за даними Міністерства курортів і туризму АР Крим, в 2012 році тільки на кримському узбережжі відпочило майже п'ять з половиною мільйонів чоловік. У світових масштабах, за оцінками ЮНВТО, у 2013 очікується збільшення туристичної активності на 4 відсотки [5]. Тож, можна підрахувати, яка кількість хімічних забруднювальних речовин потрапляє до морської води лише під час купання рекреантів.

Значно впливають на водні ресурси моторні човни та інший водний транспорт, використання якого призводить до порушення берегової лінії та хімічного забруднення води [6]. Так, наприклад, курорти Середземномор'я внаслідок масового туризму потерпають від забруднення води нафтопродуктами і, за прогнозами екологів, на 2020 рік можуть втратити більшість своїх рекреаційних ресурсів.

Туризм може стати і тим чинником, який допоможе у справі виховання екологічної свідомості. У процесі туристичної діяльності може успішно формуватися спеціальний мислений образ Землі як природного механізму, і саме відповідна поведінка туриста може стати прикладом етичного відношення до природи.

У справі формування мисленого образу Землі необхідно, на думку А. Леопольда, уявити природну піраміду, яка містить у собі всі ланцюжки живлення і в якій вищі форми організації живої матерії залежать від нижчих. По ланцюжках живлення здійснюється постійний колообіг енергії в піраміді. Пошкодження будь-якого ланцюжка на будь-якому рівні призводить до змін усієї піраміди. Природні зміни відбуваються повільно й тому впливають тільки на деякі ділянки піраміди.

Висновки. Туристична індустрія (спеціальні туристичні маршрути) може продемонструвати, як саме людська діяльність з усією потужністю створених людиною машин і засобів вносить зміни у природні процеси з великою швидкістю й призводить до відчутних наслідків. Екологічна криза, як вважає В. Хесле, обумовлюється «стрілками», які спрямовують рух до конкретних цінностей і категорій, без врахування яких ми не зможемо розпочати необхідні зміни [7]. Тому розвиток туристичної індустрії необхідно пов'язувати з головною на сьогоднішній день проблемою – зміною відношення до природи у бік екологічної етики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Леопольд А. Альманах «Сенд Каунти» [Текст] / А. Леопольд // *Екологическая антология*. – М.; Бостон, 1992. – С. 52.
2. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія [Текст] / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
3. Хілько М. Гуманістичні засади сучасної екології [Текст] / М. Хілько // *Філософська думка*, № 3. – 2009. – С. 24-46.
4. Бойчук Ю.Д. Основи екології та екологічного права [Текст] / Ю.Д. Бойчук. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 352 с.
5. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації UNVTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.world-tourism.org.
6. Хесле В. Філософія і екологія [Текст] / В. Хесле. – М.: Изд. фирма «Ками», 1994. – С. 3.
7. Черняховский Д. Экология и туризм [Текст] / Д. Черняховский // Альманах «Ветер Странствий», Вып. №1(26) – 2005. – С. 64-65.

Стаття надійшла до редакції 25.12.2012